

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 9, Αρ. 4Α (2017)

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Τόμος 4, Μέρος Α

Πρακτικά

9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή
& εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Αθήνα, 23 – 26 Νοεμβρίου 2017

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Επιμέλεια
Αντώνης Λιοναράκης
Σύλβη Ιωακειμίδου
Μαρία Νιάρη
Γκέλη Μανούσου
Τόνια Χαρτοφύλακα
Σοφία Παπαδημητρίου
Άννα Αποστολίδου

ISBN 978-618-82258-9-3
ISBN SET 978-618-82258-5-5

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού και Διεθνείς
Οργανισμοί: σύγχρονες πολιτικές και στρατηγικές

ΖΩΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/icodl.1072](https://doi.org/10.12681/icodl.1072)

Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού και Διεθνείς Οργανισμοί: Σύγχρονες
Πολιτικές και Στρατηγικές

Human Development and International Organizations: Contemporary Policies
and Strategies

Δρ Καρανικόλα Ζωή
Εκπαιδευτικός ΠΕ70
zoekaranikola3@gmail.com

Δρ Παναγιωτόπουλος Γεώργιος
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Δυτικής Ελλάδας
gpanag65@gmail.com

Abstract

The societal characteristics of our time, the rapid technological developments, the increase in age limits, the strong demographic changes, the high unemployment rates create the need to develop national and international policies and strategies aimed at the well-being of citizens. The Sustainable Development Goals Program was adopted by the United Nations in September 2015 and is an evolution of the Millennium Development Goals Program (2000-2015). Its main axes are the development of the economy, society and the environment. In a context of global cooperation and synergy, UNESCO and the European Union (EU) institutions are called upon to play an important role in the implementation of the Agenda, as they have both the right experience and extensive diplomatic networks. To this end, important official texts have been drawn up on the achievement of the Agenda 2030 objectives. This present study reflects and explores the dimensions of growth and how it can be achieved, through the qualitative analysis of three texts. As a result, some common thematic networks are emerging: policymaking, education, skills and human rights, which are the foundation stone of the policies, actions and initiatives.

Keywords: *development, international organizations, policies, skills, rights*

Περίληψη

Τα ιδιαίτερα κοινωνικά (societal) χαρακτηριστικά της εποχής μας, οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις, η αύξηση των ορίων ηλικίας, οι έντονες δημογραφικές αλλαγές, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας δημιουργούν την ανάγκη ανάπτυξης εθνικών και διεθνών πολιτικών και στρατηγικών, που έχουν ως στόχο την ευημερία των πολιτών. Το Πρόγραμμα «Ατζέντα 2030 - Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης» (Sustainable Development Goals) υιοθετήθηκε από τον ΟΗΕ τον Σεπτέμβριο του 2015 και αποτελεί εξέλιξη του Προγράμματος Στόχοι Ανάπτυξης Χιλιετίας (2000-2015) (Millennium Development Goals). Βασικοί άξονές του αποτελούν: η ανάπτυξη της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος. Η UNESCO και οι θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), σε ένα πλαίσιο παγκόσμιας συνεργασίας και συνέργειας, καλούνται να παίξουν έναν σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή της Ατζέντας, καθώς έχουν τόσο την κατάλληλη εμπειρία όσο και εκτεταμένα διπλωματικά δίκτυα. Προς τούτο, έχουν συνταχθεί σημαντικά επίσημα κείμενα σχετικά με την υλοποίηση των στόχων της Ατζέντας 2030. Η παρούσα μελέτη, μέσα από την ποιοτική ανάλυση τριών κειμένων, έρχεται να αποτυπώσει και να ερευνήσει τις διαστάσεις της

ανάπτυξης και τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί. Μέσα από την ανάλυση των κειμένων προκύπτουν κάποια κοινά θεματικά δίκτυα, τα οποία αφορούν στη χάραξη πολιτικών, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των οποίων αποτελεί η συνοχή στην εκπαίδευση και στα είδη των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι άνθρωποι και στα ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία αποτελούν τον θεμέλιο λίθο των πολιτικών, των δράσεων και των πρωτοβουλιών.

Λέξεις-κλειδιά: *ανάπτυξη, διεθνείς οργανισμοί, πολιτικές, δεξιότητες, δικαιώματα*

Ανθρώπινη ανάπτυξη: περιεχόμενο και διαστάσεις

Η ανάπτυξη του ανθρώπου (Human development) μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα συνδεόταν πρωτίστως με την οικονομική ανάπτυξη, η οποία θεωρούταν όχι μόνο κυρίαρχος στόχος των πολιτικών αλλά και δείκτης της εθνικής προόδου. Τις δεκαετίες του 1970 και 1980, ωστόσο, η οικονομική ανάπτυξη δεν αποτελεί, πλέον, αυτοσκοπό αλλά μεγαλύτερη έμφαση αρχίζει και δίνεται στην απασχόληση και στις βασικές δεξιότητες, που φέρουν οι άνθρωποι, προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή βελτίωση. Η έρευνα και η καινοτομία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο (Obanya, 2002).

Η ανάπτυξη συνιστά, πλέον, μια διαδικασία οικονομικού και κοινωνικού μετασχηματισμού, διεύρυνσης των ανθρώπινων επιλογών και αφορά στη δυνατότητα τους να μπορούν να επηρεάζουν τις διαδικασίες, οι οποίες διαμορφώνουν τις ζωές τους, να διαβάζουν, να αναλύουν και να επιλύουν τα προβλήματα (Escrigas, 2008). Όλο και περισσότερο μεγάλη αξία δίνεται στις ανθρώπινες ικανότητες και δεξιότητες, στην ενεργό συμμετοχή των πολιτών σε θέματα που τους αφορούν, στις επιλογές και στις ευκαιρίες, οι οποίες θα τους δοθούν, ώστε να ζήσουν ελεύθερα τη ζωή την οποία επιθυμούν (Human Development Report, 2016).

Οι ευκαιρίες καθορίζουν τη δράση του ανθρώπου τόσο ατομικά όσο και συλλογικά και διαμορφώνονται από τις επιλογές, τις ικανότητες, τους κοινωνικούς και γνωστικούς περιορισμούς και κανόνες, το αξιακό σύστημα, την ενδυνάμωση και τους μηχανισμούς τους οποίους αναπτύσσει, προκειμένου να επιλύσει δίκαια τις όποιες συγκρούσεις προκύπτουν.

Οι βασικές διαστάσεις της ανθρώπινης ανάπτυξης διαχωρίζονται σε αυτές που άμεσα αυξάνουν και βελτιώνουν τις ανθρώπινες ικανότητες και σε αυτές οι οποίες δημιουργούν συνθήκες για την ανθρώπινη ανάπτυξη. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν η υγεία, η μακροζωία, η γνώση και η δυνατότητα πρόσβασης σε πόρους και πηγές οι οποίες θα εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο. Η δεύτερη κατηγορία αφορά στη συμμετοχή στην πολιτική και κοινοτική ζωή, στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα, στην ασφάλεια και στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην ισότητα των δυο φύλων (Human Development Report, 2016).

Η έννοια της ασφάλειας τονίζει αφενός μεν την ανάγκη για κατανόηση των πραγματικών απειλών, κινδύνων και κρίσεων, οι οποίες απειλούν την εξέλιξη, αφετέρου δε την ανάγκη για ανάπτυξη στρατηγικών πρόληψης και διαχείρισης. Έμφαση, επίσης, δίνεται στην προάσπιση και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς η φωνή, η αυτονομία, η ατομική και συλλογική δράση, η ελευθερία και η συμμετοχή στον δημόσιο διάλογο θεωρούνται παράγοντες οι οποίοι συνδράμουν στην ευημερία. Στις περισσότερες κοινωνίες τα αξιακά συστήματα και οι κανόνες, συνήθως, σχηματίζονται και διαμορφώνονται από τις κυρίαρχες ομάδες με αποτέλεσμα οι ευάλωτες ομάδες να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση και να περιθωριοποιούνται.

Διεθνείς οργανισμοί και ανάπτυξη

Η ανάπτυξη του ανθρώπου και η διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου συνιστά βασικό ζητούμενο της παγκόσμιας κοινότητας αλλά και μια διαρκή ιστορική πρόκληση. Στην ιστορική αυτή πρόκληση ιδιαίτερο ρόλο παίζει ο ΟΗΕ με τις πολιτικές του και με αφετηρία την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 1948.

Το κείμενο αυτό αποτέλεσε τη βάση για τη σύνταξη πολλών άλλων, μεταξύ αυτών του Προγράμματος «Στόχοι Ανάπτυξης Χιλιετίας» (2000-2015) (Millennium Development Goals), το οποίο είχε ως βασικό στόχο την αύξηση των δυνατοτήτων του ατόμου και την προώθηση των κατάλληλων μέσων για μια παραγωγική ζωή. Έμφαση δόθηκε σε τρεις βασικές περιοχές: στο ανθρώπινο κεφάλαιο (διατροφή, υγεία, εκπαίδευση), στην υποδομή (πρόσβαση σε πόσιμο νερό, ενέργεια, τεχνολογική επικοινωνία και ενημέρωση) και στα δικαιώματα του ανθρώπου (κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά). Στόχος υλοποίησης και ολοκλήρωσης αυτού του προγράμματος ήταν το 2015. Τα αποτελέσματα δεν ήταν ασημαντα. Παρά το γεγονός ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξήθηκε κατά δύο δεκατομμύρια, περισσότεροι από ένα δεκατομμύριο άνθρωποι ξέφυγαν από την απόλυτη φτώχεια, δύο δεκατομμύρια απέκτησαν πρόσβαση σε συστήματα υγιεινής και περισσότεροι από 2.6 δεκατομμύρια απέκτησαν πρόσβαση σε πόσιμο νερό. Τα ποσοστά θνησιμότητας μειώθηκαν κατά το ήμισυ, ενώ το ποσοστό των γυναικών που συμμετείχε στη βουλή αυξήθηκε κατά 23%. Οι στόχοι του προγράμματος αυτού αφορούσαν περισσότερο στις αναπτυσσόμενες χώρες και ουσιαστικά συνιστούσαν ένα είδος πληρεξούσιου για συγκεκριμένα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, παραβλέποντας άλλα σημαντικά (European Commission, 2015).

Εξέλιξη του προγράμματος αυτού αποτελεί η «Ατζέντα 2030 - Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης» (2015-2030), η οποία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο προοίμιο του επίσημου κειμένου της, συνιστά «ένα σχέδιο δράσης για τους ανθρώπους, τον πλανήτη και την ευημερία» (UN, 2015, σ.1). Οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης διατυπώθηκαν για πρώτη φορά στη Διεθνή Συνδιάσκεψη του Ρίο, το 1992. Συνιστά μια διαδικασία συνεχούς αλλαγής και προσαρμογής με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών του παρούσας γενιάς αλλά και των μελλοντικών μέσα από την ισόρροπη και ισότιμη επιδίωξη της οικονομικής ανάπτυξης, της περιβαλλοντικής προστασίας και της κοινωνικής συνοχής.

Στόχος της Ατζέντας είναι η εμπλοκή όλων των χωρών –αναπτυσσόμενων και μη– και βασική υπόσχεσή της είναι: “*No one will be left behind*” (UN, 2015, σ.3). Βασικοί άξονες της αποτελούν η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος (παράγραφοι 7, 19, 25). Περιλαμβάνει δεκαεφτά οικουμενικούς, φιλόδοξους, συνδεδεμένους και αδιαίρετους στόχους και 169 επιδιώξεις σχετικά με την εξάλειψη της φτώχειας και της πείνας, τη γενίκευση της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες και σε όλες τις χώρες –αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες-, την ισότητα των φύλων, τη διασφάλιση της υγείας, της ευεξίας και της ευημερίας, την πρόσβαση σε νέες μορφές ενέργειας, την προστασία του περιβάλλοντος, τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα (UN, 2015, σ.1).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μια μακρά ιστορία στη χάραξη πολιτικών, αναφορικά με την ανάπτυξη και την ευημερία των κοινωνιών. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα τόνισε τη σημασία της συνοχής στην αποτελεσματικότητα των πολιτικών ανάπτυξης. Η Συνθήκη του Μάστριχτ (1992) έθεσε ως προαπαιτούμενο για την ΕΕ και τα κράτη μέλη της τη βελτίωση της συνοχής όλων των ευρωπαϊκών πολιτικών με απώτερο στόχο την ανάπτυξη, ενώ στη Συνθήκη της Λισαβόνας (2009) αναφέρεται ότι η Ένωση θα πρέπει να λάβει υπόψη

της ότι η συνοχή και η συνεργασία των πολιτικών της μπορούν να επηρεάσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες (Mackie, 2007).

Αναφορικά με τη συμβολή της ΕΕ στην υλοποίηση του προγράμματος «Στόχοι Ανάπτυξης της Χιλιετίας» (2000), διαπιστώνεται ότι έχει δράσει σε δώδεκα πεδία: στο εμπόριο, στο περιβάλλον, στην κλιματική αλλαγή, στην ασφάλεια, στη γεωργία, στην αλιεία, στις κοινωνικές πολιτικές, στη μετανάστευση, στην έρευνα και στην καινοτομία, στην τεχνολογία, στις μεταφορές και στην ενέργεια (Carbon & Keijzer, 2016).

Η ΕΕ καλείται να παίζει κυρίαρχο ρόλο και στην εφαρμογή της Ατζέντας, ενώ ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) υποστηρίζει ότι η οικουμενική διάσταση των στόχων της Ατζέντας έχει διευρύνει τη χάραξη πολιτικών συνοχής και συνεργασίας.

Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της καλούνται να συμμορφωθούν με τις δεσμεύσεις που απορρέουν από το «Σύμφωνο Ανάπτυξης της Ευρώπης» (European Commission, 2005), το οποίο ορίζει τις κοινές αξίες, βάσει των οποίων θα πρέπει να διαμορφώνονται οι πολιτικές ανάπτυξης. Ωστόσο, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο χρειάζεται μια εκσυγχρονισμένη, συνεκτική ευρωπαϊκή στρατηγική, η οποία θα ενδυναμώνει τη συμπληρωματικότητα όλων των παραγόντων ανάπτυξης (European Parliament, 2016).

Η UNESCO, επίσης, μέσα στο πλαίσιο της παγκόσμιας συνεργασίας με σκοπό την ευημερία και την ανάπτυξη των ανθρώπων και των κοινωνιών, έχει προβεί σε απαραίτητες ενέργειες, καθώς έχει τόσο την κατάλληλη εμπειρία όσο και εκτεταμένα διπλωματικά δίκτυα. Συντάσσει επίσημα κείμενα, βασισμένα σε διεθνή ερευνητικά δεδομένα, αναλύει πολιτικές, αναπτύσσει ελεγκτικούς μηχανισμούς αξιολόγησης των προγραμμάτων και των δράσεων (European Commission, 2016). Το πρόσφατο κείμενό της «Τρίτη Παγκόσμια Αναφορά για τη Μάθηση και την Εκπαίδευση των Ενηλίκων» (UNESCO, 2016) παρουσιάζει τα αποτελέσματα μιας διεθνούς έρευνας στην οποία συμμετείχαν 139 χώρες –μέλη της UNESCO σχετικά με την επίδραση της Μάθησης και της Εκπαίδευσης των Ενηλίκων στην Υγεία, την Ευημερία, την Απασχόληση και την Αγορά Εργασίας, την Κοινωνική, Πολιτική και Κοινοτική Ζωή. Η ανάπτυξη συνίσταται σε αντίστοιχες πολιτικές, στο είδος της παρεχόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης, στο είδος των δεξιοτήτων που καλείται να έχει ο κάθε άνθρωπος αλλά και σε έναν πυλώνα δικαιωμάτων, τα οποία αποτελούν πλέον μια χρήσιμη προοπτική ανάλυσης της ανάπτυξης του ανθρώπου.

Μεθοδολογία: Ερευνητικός στόχος – Ερευνητικά ερωτήματα

Μέσω αυτής της εργασίας επιχειρείται μέσα από τη μελέτη και τη θεματική ανάλυση δυο κειμένων της ΕΕ και ενός της UNICEF να διερευνηθούν οι διαστάσεις της ανάπτυξης και ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί. Τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν για τη συγκεκριμένη μελέτη είναι τα ακόλουθα:

- Ποιες είναι οι διαστάσεις της ανάπτυξης σύμφωνα με το περιεχόμενο των τριών κειμένων;
- Ποιοι είναι οι κοινοί άξονές τους;
- Ποιοι είναι οι πληθυσμίοι στόχοι της ανάπτυξης;
- Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίτευξη της ανάπτυξης;

Παρουσίαση ερευνώμενου υλικού και μεθοδολογικού εργαλείου

Το κείμενο «Key European action supporting the 2030 Agenda and the Sustainable Development Goals» (European Commission, 2016) είναι το κείμενο της ΕΕ σχετικά με τις πολιτικές, τους τρόπους χρηματοδότησης αλλά και τις υπόλοιπες δράσεις τις

οποίες προτίθεται να αναλάβει προκειμένου να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της Ατζέντας. Οι δράσεις αυτές έχουν μακροχρόνιο ορίζοντα και δεσμευτικό χαρακτήρα, και προϋποθέτουν συγκεκριμένες πολιτικές σε διάφορα επίπεδα: τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό, παγκόσμιο.

Το κείμενο «Proposals for a new European Consensus on Development. Our World, our Dignity, our Future» είναι επίσης το τελικό κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο συντάχθηκε στο Στρασβούργο, στις 22.11.2016 (European Commission, 2016) και συνιστά το νέο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για την ανάπτυξη. Στο κείμενο αυτό γίνεται αναφορά στον τρόπο ανταπόκρισης της ΕΕ στο πρόγραμμα της ατζέντας, στο πλαίσιο δράσης της αλλά και στην ανάγκη ανάπτυξης πολιτικών συνεργασίας και συνοχής.

Το κείμενο της UNESCO «Τρίτη Παγκόσμια Αναφορά για τη Μάθηση και την Εκπαίδευση των Ενηλίκων» (GRALE III, 2016) αφορά στην εφαρμογή του πλαισίου δράσης του Belem, το οποίο υιοθετήθηκε από 144 κράτη-μέλη της UNESCO στο 6ο Διεθνές Συνέδριο για τη Μάθηση και την Εκπαίδευση των Ενηλίκων στη Βραζιλία το 2009. Τα ευρήματα της αναφοράς αυτής αφορούν και συνδέονται με τις προσπάθειες της παγκόσμιας κοινότητας για την επίτευξη των στόχων της Ατζέντας 2030. Η συγκεκριμένη αναφορά, όπως και οι προηγούμενες δύο, συλλέγουν τις πιο πρόσφατες εξελίξεις που αφορούν στη μάθηση των ενηλίκων, υπογραμμίζουν καλές πολιτικές και πρακτικές και ενθαρρύνουν τις κυβερνήσεις να προβούν σε μια διαδικασία αξιολόγησης και επαναπροσδιορισμού των προσπαθειών τους.

Στη συγκεκριμένη έρευνα για την εξέταση του ερευνώμενου υλικού χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική ανάλυση και συγκεκριμένα το εργαλείο της θεματικής ανάλυσης (thematic analysis) με τη βοήθεια των θεματικών δικτύων (thematic networks), η οποία συνιστά μια επαγωγική αναλυτική διαδικασία και βασίζεται περισσότερο στις αρχές της θεωρίας της επιχειρηματολογίας (argumentation theory) του Toulmin (1958), όπως αναφέρεται στους Attride και Stirling (2001). Η μέθοδος αυτή παρέχει μια μεθοδική και συστηματική ανάλυση του υπό έρευνα υλικού, διευκολύνει την οργάνωση της ανάλυσης και επιτρέπει μια βαθιά και πλούσια εξερεύνηση των επιφανειακών και βαθύτερων δομών του κειμένου (Braun & Clarke, 2006· Gibbs, 2007). Ο Boyatzis (1998) αναφέρει ότι η θεματική ανάλυση συνιστά μια διαδικασία κωδικοποίησης ποιοτικών πληροφοριών. Επιπλέον, παρέχει μια πλούσια, λεπτομερή και σύνθετη έκθεση των δεδομένων, ερμηνεύοντας ταυτόχρονα διάφορες πτυχές των θεμάτων (Braun & Clarke, 2006).

Περιλαμβάνονται τρεις τάξεις θεμάτων: το βασικό (basic theme), το οργανωτικό (organizing) και το ολικό (global). Το βασικό αφορά στα πιο απλά χαρακτηριστικά των δεδομένων του κειμένου και από μόνο του δίνει λίγες πληροφορίες για το σύνολο του κειμένου. Προκειμένου να επιτευχθεί βαθύτερη κατανόηση του περιεχομένου του κειμένου, θα πρέπει να το διαβάσουμε σε σχέση με τα άλλα βασικά θέματα και όλα μαζί συνθέτουν τη δεύτερη τάξη θεμάτων, το οργανωτικό θέμα (organizing theme). Το οργανωτικό θέμα είναι μεσαίας τάξης θέμα, το οποίο οργανώνει τα βασικά θέματα σε ομάδες παρόμοιων θεμάτων. Ο ρόλος του επίσης είναι να επαυξήσει την έννοια και τη σημασία ενός ευρύτερου θέματος, το οποίο ενώνει αρκετά οργανωτικά θέματα. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται το τρίτο θέμα, το ολικό (Global Theme). Το ολικό θέμα είναι υπερτασσόμενο (super-ordinate) θέμα και περιλαμβάνει τη βασική ιδέα του κειμένου ως συνόλου (Attride – Stirling, 2001).

Συγκρότηση και περιγραφή θεματικών δικτύων

Το ολικό θέμα του ερευνώμενου υλικού είναι η ανάπτυξη του ανθρώπου. Τα οργανωτικά θέματα που προέκυψαν από τη ανάλυση του κειμένου είναι: πληθυσμοί-στόχοι, εκπαίδευση – δεξιότητες, πολιτικές, δικαιώματα του ανθρώπου.

Το πρώτο θεματικό δίκτυο αφορά στους πληθυσμούς στόχους της ανάπτυξης. Σύμφωνα με την ΕΕ οι πληθυσμοί στόχοι είναι οι ιδιοκτήτες γης, άτομα που ασχολούνται με τη γεωργία, με τους τομείς της διατροφής και της δασοκομίας, με την αλιεία, τις υδατοκαλλιέργειες, την εξόρυξη βαθέων υδάτων, με τον παράκτιο τουρισμό, με το περιβάλλον, τις κλιματικές αλλαγές και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, με τις επιχειρήσεις και με τις μεταφορές (Καρανικόλα & Πίτσου, 2017). Πρόκειται για πληθυσμιακές ομάδες πρωτίστως αναπτυσσόμενων χωρών. Σύμφωνα με την UNESCO (GRALE III, 2016, p. 34), οι πληθυσμοί στόχοι είναι:

- Άτομα με χαμηλό επίπεδο γραμματισμού και βασικές δεξιότητες.
- Νέοι που δεν παρακολουθούν κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης.
- Άτομα που επιδιώκουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες τους.
- Άτομα που επιδιώκουν την προσωπική ανάπτυξη και τη διεύρυνση της γνώσης τους.
- Εργαζόμενοι σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης, χαμηλού μισθού ή σε επισφαλείς θέσεις.
- Κάτοικοι αγροτικών ή αραιοκατοικημένων περιοχών.
- Άτομα που αναζητούν αναγνώριση και πιστοποίηση προηγούμενης γνώσης.
- Κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες (π.χ. άστεγοι, πρώην κρατούμενοι).
- Μακροχρόνια άνεργοι.
- Γυναίκες και άνδρες μεσήλικες.
- Εθνοτικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές μειονότητες και αυτόχθονες λαοί.
- Μετανάστες και πρόσφυγες από άλλες χώρες.
- Ενήλικες που έχουν αναπηρία.
- Γονείς και οικογένειες.
- Οι ηλικιωμένοι / συνταξιούχοι (εκπαίδευση τρίτης ηλικίας).
- Μονογονεϊκές οικογένειες.

Οι πληθυσμιακοί στόχοι της UNESCO αποτελούν ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες γίνονται όλο και περισσότερες και εμφανίζονται όχι μόνο στις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά και στις αναπτυγμένες.

Το δεύτερο θεματικό δίκτυο αφορά στη μάθηση και στις δεξιότητες που θα παρέχεται στον άνθρωπο προκειμένου να οδηγηθεί στην εξέλιξη και ανάπτυξη. Σύμφωνα με τις πολιτικές της ΕΕ, οι τεχνικές και οι μέθοδοι εκπαίδευσης θα βασίζονται στις αρχές της δια βίου μάθησης, ενώ θα διεξάγονται σεμινάρια, εργαστήρια και σχέδια επίδειξης. Η κινητικότητα των ατόμων, η διάχυση καλών πρακτικών, η συνεργασία και η συνοχή διάφορων κοινωνικών εταίρων θα συμβάλει σε καλύτερα αποτελέσματα. Μεγάλη έμφαση δίνεται στην ανάλυση δεξιοτήτων που απαιτεί κάθε ομάδα στόχος προκειμένου να οδηγηθεί στη μέγιστη δυνατή ανάπτυξη και αποδοτικότητα. Οι ψηφιακές δεξιότητες και η προώθηση περιβαλλόντων που θα υποστηρίζουν την ψηφιακή οικονομία, δράση και καινοτομία είναι ύψιστης προτεραιότητας.

Σύμφωνα με την UNESCO, η μάθηση και συγκεκριμένα οι «μανθάνουσες περιοχές», οι «μανθάνουσες πόλεις» και οι «μανθάνουσες κοινότητες» συνιστούν θεμέλιο της ανάπτυξης, καθώς συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του ανθρώπινου δυναμικού, προωθούν τη δια βίου προσωπική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία (Kearns,

2015· Longworth, 2012· Noguchi, Geuvara & Yorozu, 2015). Ως προς τις δεξιότητες σε ένα πρώτο επίπεδο έμφαση δίνεται στην παροχή βασικών γνώσεων στη γλώσσα και τα μαθηματικά. Εξίσου σημαντικές θεωρούνται οι πρακτικές και ψηφιακές δεξιότητες, οι οποίες αυξάνουν τις δυνατότητες των ανθρώπων για ενημέρωση και επικοινωνία μέσω της χρήσης φιλικών και προσιτών τεχνολογικών εργαλείων. Διαδικτυακές εφαρμογές, video tutorials, Webinars, κοινωνικά δίκτυα, τηλεδιασκέψεις, μαζικά ανοιχτά online μαθήματα (MOOCs), πλατφόρμες, όπως το Coursera, Udacity και edX συνιστούν νέους τρόπους ανοιχτής μάθησης που παρέχουν μια στρατηγική ευκαιρία για διάχυση της γνώσης (Zinnbauer, 2007· Organization for Economic Co-operation and Development, 2015).

Μια άλλη σημαντική κατηγορία δεξιοτήτων, ιδίως για τις ευάλωτες ομάδες, αφορά στις δεξιότητες της «ζωής», οι οποίες θα βοηθήσουν τους ενήλικες να γίνουν πιο ευέλικτοι και ικανοί στην επίλυση προβλημάτων και να βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής τους (Jenkins, 2011· Organisation for Economic Co-operation and Development, 2013). Στη δόμηση αυτών των δεξιοτήτων μπορεί να συμβάλει η ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης και της αυτοεκπλήρωσης (Schuller & Jackson, 2009).

Η πολιτιστική μάθηση και η ανάπτυξη δεξιοτήτων στην τέχνη, τη μουσική και το θέατρο είναι μείζονος σημασίας. Οι δεξιότητες αυτές επιδρούν θετικά στην αναμόρφωση και αλλαγή της ταυτότητας, στη δημιουργία ελπίδας και θετικών σκέψεων καθώς και στην ανάπτυξη της παρακίνησης, της εμπιστοσύνης, της ενσυναίσθησης και της κοινωνικής δέσμευσης (Innocent, 2010). Επίσης, σε πολιτισμικά ετερογενείς κοινωνίες προωθούν την ανοχή, την ανεκτικότητα, την κοινωνική συνοχή και ενσωμάτωση (Feksi, Mtey & Sulle, 2013· Kil, Operti & Manninen, 2012· Organisation for Economic Co-operation & Development, 2007).

Εξίσου σημαντικές είναι και οι δεξιότητες που αφορούν στο «κοινωνικό κεφάλαιο», οι οποίες βοηθούν το άτομο να συμμετέχει στην κοινοτική και πολιτική ζωή με ενεργό τρόπο, να διευρύνει τις γενικές γνώσεις του και να διατηρεί κοινωνικές συνδέσεις (Bosche & Brady, 2013· Feinstein, 2008· Field, 2005).

Οι οικονομικές δεξιότητες, τέλος, συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της Ατζέντας 2030 για βιωσιμότητα και ανάπτυξη. Οι δεξιότητες αυτές συνδέονται και με τις ηθικές, οι οποίες βοηθούν τους εργαζόμενους να αναπτύξουν την ηθική πυξίδα τους και με τον τρόπο αυτό να εκπληρώσουν την εταιρική και κοινωνική ευθύνη τους (Hartman, 2013· Nonaka & Takeuchi, 2011).

Το τρίτο θεματικό δίκτυο αφορά στις πολιτικές υποστήριξης της ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού, οι οποίες είναι πρωτίστως οικουμενικές, συμπεριληπτικές και ολιστικές (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2010). Οι χαρακτες πολιτικής καλούνται να εκσυγχρονίσουν τις πολιτικές τους, να ελέγχουν και να αξιολογούν την εφαρμογή τους και να έχουν ένα πλαίσιο λειτουργίας και κατανομής των πόρων (Schuller, 2009).

Η ΕΕ, ως προς το θεματικό δίκτυο των πολιτικών έχει προβεί στη χάραξη εσωτερικών (ευρωπαϊκών) και εξωτερικών (διεθνών) πολιτικών και στον σχεδιασμό αντίστοιχων προγραμμάτων. Οι πολιτικές αυτές δίνουν μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη της γεωργίας και της αλιείας, καθώς θεωρείται ότι μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στη μείωση της φτώχειας, της πείνας και της ανεργίας (European Commission, 2016, p. 8). Μεγάλη είναι η συμβολή και της «Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνοχής» (Europe Cohesion Policy), η οποία αποτελεί τη βασική επενδυτική πολιτική της Ευρώπης, στόχος της οποίας είναι η επίτευξη της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής μέσα από τη μείωση των ανισοτήτων από περιοχή σε περιοχή. Σημαντικά όργανα και δομές χρηματοδότησης των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και δράσεων είναι:

- I. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Διαρθρωτικών Επενδύσεων (European Structural Investment Fund),
- II. Το Πρόγραμμα Απασχόλησης και Κοινωνικής Καινοτομίας (Employment and Social Innovation Program),
- III. Το Ταμείο για την Παροχή Ευρωπαϊκής Βοήθειας στους πιο Άπορους (Fund for European Aid to the Most Deprived),
- IV. Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Αλληλεγγύης (European Solidarity Corps),
- V. Το Πρόγραμμα Ορίζοντας 2020 (Horizon 2020),
- VI. Το Πρόγραμμα της Ένωσης για την Εκπαίδευση, την Κατάρτιση, τη Νεολαία και τον Αθλητισμό (Union Program for Education, Training, Youth and Sport),
- VII. Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Καινοτομίας και Τεχνολογίας (European Institute of Innovation and Technology),
- VIII. Το πρόγραμμα «Erasmus Plus», το οποίο αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για την εγκαθίδρυση σταθερών και ισχυρών ακαδημαϊκών δεσμών, για την απόκτηση ικανοτήτων και δεξιοτήτων, για την κινητικότητα και την ανταλλαγή φοιτητών, εκπαιδευτικών, εκπαιδευτών και προσωπικού, για τη χορήγηση υποτροφιών σε ευπαθείς και ευάλωτες ομάδες (European Commission, 2016, σ. 19-24· Καρανικόλα & Πίτσου, 2017).

Τέλος, το τέταρτο θεματικό δίκτυο αφορά στη δόμηση ενός πυλώνα κοινωνικών αξιών και δικαιωμάτων, τα οποία θα αποτελέσουν πυξίδα για τη βελτίωση, την εξέλιξη και την ανάπτυξη των ατόμων και των κοινωνιών. Η ισότητα, η ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας, η κοινωνική προστασία, η εξάλειψη διακρίσεων, η ενδυνάμωση των γυναικών, η προώθηση της ιδιότητας του πολίτη, ο σεβασμός στην ετερότητα, η αξιοπρέπεια, η αλληλεγγύη, η κοινωνική δικαιοσύνη, ο κοινωνικός διάλογος συνιστούν μερικές από τις βασικές διαστάσεις της φιλοσοφίας των πολιτικών δράσεων της ΕΕ και της UNESCO σχετικά με την επίτευξη των στόχων της Ατζέντας (European Commission, 2016· UNESCO, 2016).

Συζήτηση επί των αποτελεσμάτων

Τα ερευνητικά αποτελέσματα, τα οποία προήλθαν μέσω της ανάλυσης περιεχομένου, έδειξαν ότι μια βασική διάσταση της ανάπτυξης είναι η χάραξη και εφαρμογή κοινών, οικουμενικών πολιτικών, οι οποίες είναι, ωστόσο, προσαρμοσμένες στα δεδομένα και τις ιδιαιτερότητες του κάθε κράτους. Οι διεθνείς οργανισμοί συνεργάζονται και οι πολιτικές τους είναι συμπληρωματικές και αλληλένδετες. Επιπλέον, μια δεύτερη διάσταση αφορά στον εντοπισμό των πληθυσμών που χρήζουν ανάπτυξης και βελτίωσης. Η ΕΕ στοχεύει πρωτίστως σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες αναπτυσσόμενων χωρών, ενώ η UNESCO περιλαμβάνει περισσότερες κατηγορίες και δεν εστιάζει στις απαιτήσεις μόνο των χωρών αυτών. Η λογική αυτή έρχεται σε συμφωνία με το γενικότερο πνεύμα της Ατζέντας, οι στόχοι της οποίας αφορούν όλους τους πολίτες, «ώστε να μην μείνει κανείς πίσω» (UN, 2015, σ. 3). Οπότε προχωράμε στην επόμενη διάσταση της ανάπτυξης, η οποία αφορά στη μάθηση και στις δεξιότητες. Στο κείμενο της UNESCO γίνεται πιο εκτενής αναφορά στις δεξιότητες και περιλαμβάνει περισσότερες κατηγορίες, καλύπτοντας έτσι τις δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα, όπως έχουν οριστεί από διάφορες πολιτικές. Χαρακτηριστικά στο κείμενο «Human Development Report» (2016) αναφέρονται τέσσερις τομείς δεξιοτήτων. Ο πρώτος αφορά στον τρόπο σκέψης (ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, κριτική σκέψη, λήψη αποφάσεων και μάθηση), ο δεύτερος στα εργαλεία εργασίας (εργαλεία τεχνολογίας), ο τρίτος στους τρόπους εργασίας

(επικοινωνία, συνεργασία) και ο τέταρτος στις δεξιότητες «για να ζήσεις» (καριέρα, ιδιότητα του πολίτη, προσωπική και κοινωνική ευθύνη).

Στον σχεδιασμό προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης θα πρέπει, ωστόσο, να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες της εκάστοτε ομάδας στόχου (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η παρούσα έρευνα περιορίζεται στη διερεύνηση του τρόπου ανάπτυξης, όπως αυτή προκύπτει από το περιεχόμενο των συγκεκριμένων κειμένων. Ωστόσο, προκύπτουν κάποια ερωτήματα ως προς την εφαρμογή και την υλοποίηση όλων αυτών των δράσεων. Θα επιτευχθούν πράγματι οι στόχοι του ΟΗΕ σχετικά με την ανάπτυξη όλων των ανθρώπων και, αν ναι, σε ποια έκταση; Έρευνα της Eurostat (2015) δείχνει πως η συνολική εικόνα της ΕΕ, σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη, είναι ανάμεικτη. Ενώ, δηλαδή, παρατηρείται οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική ανάπτυξη και βελτίωση της παγκόσμιας συνεργασίας, ταυτόχρονα παρατηρείται και ραγδαία αύξηση της πείνας στην Ευρώπη λόγω της οικονομικής κρίσης. Επίσης, ενώ η ΕΕ κάνει στα κείμενά της συχνές αναφορές στην ανάγκη συνοχής και συνεργασίας των πολιτικών μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, ο ΟΟΣΑ διατείνεται πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν έχει λάβει ακόμη σαφή θέση ως προς αυτή τη μετάβαση (OECD, 2015). Αναδεικνύεται, δηλαδή, το θέμα μεταφοράς πολιτικής από τα επίσημα έγγραφα στο πεδίο εφαρμογής.

Σε μια μελλοντική έρευνα χρήσιμο θα ήταν να διερευνηθεί τι πραγματικά θα υλοποιηθεί και πώς θα μετενσαρκωθούν σε πράξη όλες οι πολιτικές των διεθνών οργανισμών σχετικά με την ανάπτυξη.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Attride -Stirling, J. (2001). Thematic Networks: an Analytic Tool for Qualitative Research. *Qualitative Research Copyright*, 1(3), 385-405.
- Bosche, B. & Brady, B. (2013). Benefits des community learning: Ergebnisse aus Irland, in benefits of lifelong learning. *DIE Journal for Adult Education*, 1, 30-34.
- Boyatzis, R.E. (1998). *Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development*. London, & New Delhi: Thousand Oaks, SAGE Publications.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Carbone, M. & Keijzer, N. (2016). The European Union and policy coherence for development: reforms, results, resistance. *European Journal of Development Research*, 28, 30-43.
- Escrigas, C. (2008). *Forward in GUNI. Higher Education in the World 3*. London: Palgrave Mcmillan.
- European Commission. (2005). *The European Consensus on Development*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2010). *The EU's contribution to the Millennium Development Goals. Key results from European Commission programs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Gibbs, G. R. (2007). *Thematic Coding and Categorizing. Analyzing Qualitative Data*. London: SAGE Publications, Ltd.
- Hartman, E. (2013). *Virtue in Business: Conversations with Aristotle*. Cambridge: University Press.
- Innocent, N. (2010). Learning to manage change in the third age. *Adults Learning*, 21(10).
- Jenkins, A. (2011). Participation in learning and well-being among older adults. *International Journal of Lifelong Education*, 30(3), 403-420.
- Καρανικόλα, Ζ. & Πίτσου, Χ. (2017). Ευρωπαϊκή Ένωση και Ατζέντα 2030: Εκπαίδευση και κατάρτιση τωρινών και μελλοντικών επαγγελματιών. *Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο Διεθνές Συνέδριο του Πανεπιστημίου Πειραιώς, του EduTRIP & του ERDIC Studying, Teaching, Learning the Europe Union*. Πειραιάς. (Υπό δημοσίευση στα πρακτικά του συνεδρίου).
- Kearns, P. (2015). Learning cities on the move. *Australian Journal of Adult Learning*, 55(1).
- Kil, M., Operti, F. & Manninen, J. (2012). Measuring benefits of lifelong learning. *Lifelong Learning in Europe*, 3(4-5).

- Longworth, N. (2012). Learning Cities and Learning Regions: Helping to make the world a better place. In D. Aspin, J. Chapman, K. Evans & R. Bagnall (eds), *Second International Handbook on Lifelong Learning*. Heidelberg: Springer.
- Mackie J. (2007). Evaluation of the EU Institutions & Member States' Mechanisms for Promoting Policy Coherence for Development. Study for the Evaluation Services of the Ministries of Foreign Affairs of France and Belgium, the Federal Ministry of Development Cooperation Germany and DG Europe Aid, European Commission. *The Triple C Evaluations* (7). Amsterdam: Aksant Academic Publishers. Available at <http://ecdpm.org/publications/evaluation-study-eu-member-states-mechanisms-pcd/>
- Noguchi, F., Geuvara, J. & Yorozu, R. (2015). *Communities in Action: Lifelong Learning for Sustainable Development*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- Obanya, P. (2002). *Development-Oriented Higher Education Institute of Education at Olabisi Onabanjo University*. Nigeria: Open Lecture Series.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2015). *Better policies for development 2015: Policy coherence and green growth*. Paris. Available at: <http://www.oecd.org/development/better-policies-for-development-2015-9789264236813-en.htm>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2007). *Understanding the social outcomes of learning*. Paris: OECD.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2010). *Recognition of Non-Formal and Informal Learning: Country Practices, Organisation for Economic Co-operation and Development*. Paris: OECD.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills*. Paris: OECD.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2015). *Health at a Glance 2015: OECD Indicators*. Paris: OECD.
- Panagiotopoulos, G. & Karanikola, Z. (2017). Training of human resources and job satisfaction. *Global Journal of Human Resources Management*, 5(7), 36-45.
- Schuler, R.S. & Jackson, S. (2006). *Human Resources Management: Positioning for the 21st century*. NY: West Publishing.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2010). *Belum framework for action*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. Available at <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001877/187789m.pdf>
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2013). *Saakshar Bharat Mission, Effective Literacy and Numeracy Practices Database (LitBase)*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. Available at <http://www.unesco.org/uii/litbase/?menu=9&programme=132>
- UNESCO Institute for Lifelong Learning / European Training Foundation / Centre Europeen pour le developpement de la formation professionnelle. (2015). *Global Inventory of Regional and National Qualifications Frameworks, I, II*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. Available at <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002330/233043E.pdf>
- United Nations General Assembly. (2000). *United Nations Millennium Declaration, Resolution A/RES/55/2 of 8 September 2000*. NY: UN. Available at <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>
- United Nations. (2015). *Human Development Report 2015: Work for Human Development*. NY: United Nations Development Program. Available at http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf
- United Nations General Assembly. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution A/RES/70/1 of 25 September 2015*. NY: UN. Available at <http://www.unfpa.org/resources/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development>.
- Zinnbauer, D. (2007). *What can Social Capital and ICT do for Inclusion?* European Commission, Directorate-General Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies. Available at <http://ftp.jrc.es/EURdoc/eur22673en.pdf>